

ԻՆՉՈՒ ԵՒ ԻՆՉՊԷՍ ԹՈՔԱՅԵՆՈՐ Կ'ԸԼԼԱՆՔ

Նրախաները իրենց փոքր տարիքին մէջ թոքախտի մանրէններով վարակուելու աւելի հակամէտ են քան չափահասները, որոնց մարմինը ամէն տեսակ մանրէներու յարձակմանց դէմ դիմադրական աւելի ուժ կը ներկայացնէ:

Նորածինը վարակուելով բնականաբար հիւանդանալու վտանգը կ'ունենայ, բայց վարակուել՝ վտահօրէն հիւանդ ըլլալ չի նշանակեր՝ վարակումին եւ հաստատուած հիւանդութեան միջեւ տարբերութիւն կայ: Գրեթէ ամէնքս ալ թոքախտի (թիւպերքիւլոզի) (*) մանրէով վարակուած կրնանք նկատուիլ, բայց ամէնքս ալ հիւանդ չենք:

Վարակումը հիւանդութեան փոխուելու համար, մարդ պէտք է ենթարկուի յաճախակի վարակումներու, շատ եւ զօրաւոր մանրէններով, որոնք պէտք է գտնեն մարմին մը, որ նախապատրաստուած է դիմադրական տկար միջոցներով զինուած ըլլայ, այսինքն վատթիւ եւ վախ:

Նրախայ՝ մը թոքախտի մանրէին դիւրութեամբ ենթակայ կ'ըլլայ ի ծնէ՝ եթէ ան տկարակազմ, թոքախտաւոր կամ ուրիշ որեւէ քրոնիկ հիւանդութենէ տառապող ծնողքէ մը կը սերի:

Մեր մարմինն դիմադրական ուժէն կախում ունի թոքախտին սկսիլը կամ իր սաղմին մէջ խեղդուիլը, այսինքն հիւանդութեան սկզբնական շրջանին զսպուիլը: Մանրէն մարմինն մէջ մտնելով, երկուքին միջեւ պատերազմ մը կը սկսի, որուն արդիւնքէն կախում ունի հիւանդութեան եւ հետեւանքներուն երեւումը:

Մարմինը ինքզինքը կը պաշտպանէ եւ մանրէները փճացնող նիւթեր կ'արտադրէ, որոնց առատութենէն, զօրութենէն կախում ունի վերջնական յաղթանակը: Բայց այն պարագային՝ երբ մարմինը այդ նիւթերը պէտք եղած քանակով չ'արտադրեր կամ որակը գէշ տեսակէն կ'ըլլայ, վարակումը դիւրութեամբ հիւանդութեան աստիճանին կը հասնի:

(*) Ցիլեցնեց «Բուժանք»ի ընթերցողներուն Թէ Թիւպերքիւլոզը (*tuberculose*) այն հիւանդութիւնն է, որուն մանրէն՝ Զոյսի մանրէ (*bacille de Koch*) — կը կեդրոնանայ մեր մարմնին զանազան մասերուն վրայ եւ յառաջ կը բերէ ծանօթ Պոքախտը (երբ Պոքերուն մէջ տեղաւորուի), ոսկորներու, մորթի, ուղեղի, աղիքներու հիւժայտը (երբ այդ գործարաններուն վրայ հաստատուի): Հայերէն կը գործածուին ուռականութիւն, պալարախտ եղնաթորութիւն բառերը. բայց նախընտրելի է Թիւպերքիւլոզ բառը գործածել չփոփոխեան տեղի չտալու համար:

Նորածիններու եւ երախաներու մօտ մարմնի ինքնապաշտպանողական յատկութիւնը տկար կ'ըլլայ, անմիջապէս որ վարակուին՝ հիւանդութիւնը իր գործօն շրջանին անցնելով՝ հակալաքայլ կը յառաջդիմէ:

Շատ անգամներ— ընդհանրապէս աւելի դիմադրական զօրութիւն ունեցող չափահասներուն քով—, մարմնին եւ մանրէին միջև սկսուած պատերազմը չի վերջանար, այլ տեսակ մը զինադադար կը կնքուի, եւ կարգ մը իրենց զօրութիւնը պահած մանրէներ մարմնին որեւէ մէկ կողմը կը պահուըտին եւ հոն երկար ժամանակ առանց իրենց գոյութիւնը զգացնելու, կը սպասեն յարմար առիթին՝ վերսկսելու համար կռիւը: Սովորաբար այդ առիթը մենք կուտանք, երբ կը սպառենք մեր մարմինը անկանոն եւ հակառողջապահիկ կեանքով մը, եւ այս կերպով մանկութեան ժամանակուան վարակումը կ'արթննայ եւ հիւանդութեան կը վերածուի:

Բաց աստի, մարդ ամէն տարիքին թոքախտով կրնայ վարակուիլ, եւ, ինչպէս վերը ըսինք, մարմնի դիմադրական զօրութեան տկարացման պարագային՝ թոքախտի մանրէով վարակումը թոքախտ հիւանդութեան կը փոխուի:

Ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ միջոցներով թոքախտով կը վարակուինք:

Վարակման գլխաւոր աղբիւրը թոքախտէ տառապող հիւանդն է:

Թիւպերքիւլոզը 90 առ 100 թոքերու վրայ կը նշմարուի արդէն: Վարակումը ընդհանրապէս կ'ըլլայ հազով կամ թքնելով, այդ կերպով հիւանդը իր չորս գին թուքի փոքրիկ կաթիլներ կը սփռէ, որոնք կրնան թոքախտի մանրէներ պարունակել: Այդ մանրէները շուրջինները ծծելով, կրնան, եթէ յաճախ կրկնուի, վարակում կամ հիւանդութիւն յոռաջացնել:

Վարակումը կ'ըլլայ նաեւ համըռնելով, հիւանդին առարկաները գործածելով (թաշկինակ, գաւաթ, դգալ, պատառաքաղ, անկողին, վերմակ, եւայլն):

Կենթադրուի որ թոքախտաւոր մը իր խուխով օրական մօտաւորապէս 7 միլիառ մանրէ կ'արտադրէ: Ուրեմն աւանամեծ վտանգը թոքախտաւորին թուքէն յառաջ կուգայ, եթէ այդ թուքը գետինը թքնուի կամ թաշկինակի մը մէջ, զոր ջուրով եռացնելով պէտք է հանելախել: Կրնաք երեւակայել թէ այդ մանրէներէն քանի մը միլիոնը որքա՞ն դիւրութեամբ մինչև թոքերը կամ մինչև ստամոքս հասնելով մեզ կը վարակեն:

Վերը ըսուածներէն կը տեսնենք. թէ, ո՞րքան դիւրին է խուսափիլ հիւանդութեան վարակումէն, պարտադրելով ամէնքը, ըլլայ թոքախտաւոր կամ ոչ, գետինը չթքնելու: Այդ սովորութիւնը առող-

շապահական կամ մարդասիրական տեսակէտով չէ, որ միայն պարտադրուելու է, այլ գեղեցկագիտական կողմն ալ նկատի առնել պէտք է. որքա՛ն տգեղ բան է մէկու մը գետին թքնելը, ոչ ոք հակառակը պիտի ըսէր: Յետոյ հիւանդ թէ առողջ՝ ամէնքս ալ պէտք է գիտնանք որ լաւ բան չէ մեր խօսակցին երեսը օծել հազով կամ փռնդնալով, ամէն ոք կրնայ իր թաշկինակը բերնին բռնելով՝ յարգել խօսակցին առողջական վիճակը:

Այս պարզ զգուշութիւններով, ոչ միայն քաղաքակրթուած անձեր ըլլալին պիտի հաստատենք, այլ գլխաւորաբար մենք մեր բաժինը պիտի բերենք այն պայքարին, որ ամէն անհատ պարտաւոր է մղել այս տեսակ ցաւալի եւ աւերիչ հիւանդութեան մը դէմ: ԲԺ. Գ. Օ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴ ԽՆԱՄԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ՊԱՏՐՈՅԴ ԵՒ ԴՐԵԽ (Շար.)

Պարզ կամ աղիքները պարպող եւ մաքրող գրեխէն զատ, կարելի է ընել նաեւ հետեւեալ գրեխները:

Իւղով գրեխում, որուն մէջ 75էն մինչեւ 100 կրամ— երբեմն ալ աւելի— իւղ կը մտնէ (չափահասներուն համար): Ատիկա գիշերը պառկած ատեն տալու է, մինչեւ լոյս պահելու պայմանաւ, յետոյքը բարձի մը վրայ նստեցնելով եւ բարձր պահելով: Սովորական պընդութեան դէմ կը յանձնարարուի իբր լաւ միջոց մը:

Դեղով գրեխում, յետադիին մէջ պահելու համար կը տրուի, եւ կը պարունակէ ընդհանրապէս հանգստացուցիչ կամ քնարեք դեղեր (քլորաթ կամ լուամնոմ): Այս գրեխումները կատարելէ առաջ՝ պարզ գրեխաշուրով մը մաքրելու է աղիքները, որպէսզի դեղին ազդեցութիւնը գիւրանայ:

Մննդական գրեխումները կը տրուին այն պարագային՝ երբ հիւանդը կարող չէ բան մը ուտել կամ կը մերժէ որեւէ սնունդ առնել:

Սովորական սննդական գրեխին բաղադրութիւնն է, 100 կրամ դաղձ արգանակ կամ կաթ, 2—3 հաւկիթի դեղնուց, պտղունց մը աղ եւ 10 կաթիլ լոտանոմ (աֆիոն ըուկոն): Նախ հաւկիթին դեղնուցը ամանի մը մէջ կը դնեն եւ կը զարնեն. յետոյ՝ արգանակը կամ կաթը կամաց կամաց կը լեցնեն եւ կը խառնեն. ասկէ ետք ալ աղը եւ լոտանոմը կը դնեն, եւ ամէնը մէկէն ձգախէժէ տան: ձածե գրեխի մը մէջ կ'առնեն, որուն ծայրը 30 հարիւրորդամեթր երկարութեամբ մուծաի մը կ'անցընեն եւ գործողութեան կը սկսին, հիւանդը պառկեցնելով աջ կողմին վրայ, եւ ապապրելով որ երկար ժամանակ պահէ ներսիդին: